

ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับบุหรี่มือสองของนักศึกษา ในมหาวิทยาลัย

Factors Predicting Secondhand Smoke Avoidance Behaviors among University Students in Bangkok

อารยา เชียงทอง^{1*} และ เชษฐ รัชดาพรณานิกุล²

Araya Chiangkhong^{1*} and Chet Ratchadapunnathikul²

คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช^{1*}, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล²
Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University^{1*}, Faculty of Social Science and Humanities,
Mahidol University²

(Received: September 13, 2021; Revised: August 21, 2022; Accepted: September 22, 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษาความสัมพันธ์เชิงทำนายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษา และศึกษาปัจจัยพยากรณ์พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 147 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดวงล้อจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (The Behavior Change Wheel) ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาอยู่ระหว่าง .83 - 1.00 ค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .79-.92 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ถดถอยทางพหุคูณแบบลำดับขั้น ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับบุหรี่มือสองในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($M=14.88$, $SD=5.90$)

2. ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับบุหรี่มือสองพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับบุหรี่มือสอง ตามองค์ประกอบของ ความสามารถ โอกาส และแรงจูงใจ ประกอบไปด้วยตัวแปรทั้ง 6 ตัวโดยเรียงจากตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุด ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพหุศักราช ฯ ($\beta=.332$) การรับรู้ความรุนแรงของบุหรี่มือสอง ($\beta=.284$) การต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้าง ($\beta=.259$) การรับรู้โอกาสเสี่ยงการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง ($\beta=.246$) ทักษะติดต่อการสูบบุหรี่ ($\beta=-.169$) และการรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ($\beta=-.113$) โดยสามารถรวมอธิบายได้ ร้อยละ 86.3

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสถาบันการศึกษาควรดำเนินการเพื่อส่งเสริมความสามารถในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองเช่นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบรวมไปถึงการรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ มีนโยบายเพื่อการลดอุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง รวมไปถึงการจูงใจให้นักศึกษาหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองโดยการพัฒนาการรับรู้เกี่ยวกับความรุนแรง โอกาสเสี่ยงการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง

คำสำคัญ: ควันบุหรี่มือสอง, ความสามารถ, โอกาส, แรงจูงใจ

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: araya@nmu.ac.th เบอร์โทรศัพท์ 081-8709665)

Abstract

This predictive correlation research aimed to assess the level of secondhand smoke avoidance behaviors and to identify factors predicting secondhand smoke avoidance behaviors among 147 students in the Dusit district of Bangkok. The research instruments were developed by applying the behavior change wheel theory with a content validity index between .83 - 1.00, and a reliability value between .79 - .92. Data were analyzed by using descriptive statistics, and stepwise multiple regression analysis.

The results revealed that secondhand smoke avoidance behaviors were at a middle rate. In addition, stepwise multiple regression analysis indicates that culture norm ($B=.259$), perceived severity of secondhand smoke ($B=.284$), knowledge of the tobacco products control act (2017), and the announcement of the Ministry of Public Health on Tobacco in 2018 ($B=.332$), attitudes towards smoking ($B=-.169$), perceived harm from secondhand smoke exposure ($B=.246$), and perceived barriers of secondhand smoke ($B=-.113$) have had described 86.0% of secondhand smoke avoidance behaviors with a significance level of $p\text{-value}<.05$.

The research results suggest that educational institutions should promote the ability of secondhand smoke avoidance by increasing the communication channels of knowledge about tobacco product control and doing campaigns against smoking in public areas. Setting such policy will reduce the barriers to secondhand smoke avoidance.

Keywords: Secondhand Smoke Exposure, University Students, Smoke Avoidance, Behavior

บทนำ

บุหรี่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ ความสูญเสียจากการสูบบุหรี่เป็นปัญหาระดับโลกและโดยเฉพาะของประเทศกำลังพัฒนาคือประเทศที่จะต้องแบกรับภาระหนักจากปัญหานี้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ประชากรทั่วโลกเสียชีวิตจากการสูบบุหรี่ประมาณ 100 ล้านคน ปัจจุบันทั่วโลกมีผู้เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่ปีละ 5 ล้านคน และมีการคาดการณ์ว่าในปี ค.ศ.2030 (พ.ศ.2573) จะมีการเสียชีวิตด้วยสาเหตุการสูบบุหรี่เพิ่มขึ้นเป็น 8 ล้านคนต่อปี แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ ในแต่ละปีมีคนไม่สูบบุหรี่หลายแสนคนต้องเสียชีวิตด้วยโรคที่เกิดจากการได้รับควันบุหรี่มือสองโดยร้อยละ 70 จะเป็นประชากรของประเทศกำลังพัฒนา (World Health Organization, 2009) นอกจากผู้สูบแล้วการสัมผัสควันบุหรี่มือสอง (second-hand smoke) ในผู้ที่ไม่ได้สูบแต่อยู่ใกล้ชิดผู้สูบบุหรี่จะมีผลกระทบต่อสุขภาพเช่นเดียวกับผู้สูบบุหรี่เอง ซึ่งมีการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล Global Cancer Statistics (GLOBOCAN) เกี่ยวกับสัมผัสควันบุหรี่มือสองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 5 ประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทย พบว่าความชุกของประชากรที่สัมผัสควันบุหรี่มือสอง ในประเทศไทยสูงถึงร้อยละ 67.6 และพบว่าการสัมผัสควันบุหรี่มือสองยังเป็นสาเหตุการเกิดโรคมะเร็งในอวัยวะต่างๆของร่างกาย ได้แก่ มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ มะเร็งกล่องเสียง มะเร็งปอด มะเร็งตับอ่อน มะเร็งกระเพาะ และมะเร็งลำไส้ (Susi, Ni Putu Ayu, Kadek, & Karina, 2019) นอกจากผลกระทบโดยตรง ปัญหาสุขภาพจากการสัมผัสควันบุหรี่มือสอง นับเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความสูญเสีย ทั้งในค่าใช้จ่ายทางตรง คือ ค่าใช้จ่ายการรักษาพยาบาล และทางอ้อม คือ ค่าใช้จ่ายเกิดจากการขาดงาน การตายก่อนวัยอันควร (Sirichotiratana, 2016) นอกจากนี้ ยาสูบยังเป็นสาเหตุของความยากจน เพราะแทนที่จะมีรายได้ สำหรับค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล และการศึกษา ซึ่งความจำเป็นพื้นฐาน กลับนำไปใช้ซื้อผลิตภัณฑ์ยาสูบแทน

การสูบบุหรี่ถือเป็นปัญหาในทุกสังคม ที่ส่งผลเสียต่อตนเองและคนรอบข้าง ซึ่งคนรอบข้างยังจะได้รับสารพิษที่มาจากควันบุหรี่ โดยที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้สูบและไม่สามารถเลือกปฏิเสธได้ (Wattanawilai, & Rakpuangchon, 2018; Lian & Dorotheo, 2016) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นกลุ่มประชากรที่ต้องมี

การเดินทางด้วยรถสาธารณะเพื่อมาสถานบันการศึกษา และต้องอยู่ในสถานที่สาธารณะ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อการได้รับควันบุหรี่มือสอง และหากสัมผัสควันบุหรี่มือสอง อย่างอย่างต่อเนื่องจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ จากผลสำรวจการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือของประเทศไทย พบว่าร้อยละ 32.2 เคยได้รับควันบุหรี่มือสอง (Phetphoom, Pyeamkleep & Pongpreecha, 2018) จากผลสำรวจนี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาการได้รับควันบุหรี่มือสองในกลุ่มนักศึกษายังคงเป็นปัญหาที่ควรให้ความสำคัญ ที่ผ่านมามีผลการวิจัยที่ดำเนินการศึกษาในประเทศไทยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองไว้จำนวนไม่น้อย (Thongkanya & Preechawong, 2014 ; Nurapak, Sombhopcharoen, Temsirikunchai, & Kengganpanich, 2014; Phetphoom, Pyeamkleep & Pongpreecha, 2018) แต่ยังคงขาดการศึกษาในประเด็นของปัจจัยทางสังคม ในแง่ของวัฒนธรรม ความเชื่อ และการรับรู้ถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันผู้ได้รับควันจากบุหรี่มือสอง จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยร่วมที่เป็นตัวแปรทางสังคม ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่พบว่ามีความเสี่ยงต่อการรับควันบุหรี่มือสอง

พฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองเป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในการควบคุมการกระทำและแสดงออกด้วยการหลีกเลี่ยงเส้นทางหรือสถานการณ์ที่มีควันบุหรี่ การขอร้องให้ผู้สูบบุหรี่ดับบุหรี่หรือให้ไปสูบบุหรี่ที่อื่นเพื่อลดการได้รับควันบุหรี่มือสองหากจำเป็นต้องอยู่ในสถานที่ที่มีควันบุหรี่ (Wang, Herting, & Tung, 2008; Thrasher, Boado, Sebrie, & Bi-anco, 2009) ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถอธิบายได้ด้วยองค์ประกอบของ Capability Opportunity Motivation Behaviour (COM-B) ได้แก่ 1) ความสามารถ (Capability) ซึ่งเป็นปัจจัยภายในบุคคลที่สนับสนุนให้เกิดการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง 2) โอกาส (Opportunity) เป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง และ 3) แรงจูงใจ (Motivation) เป็นปัจจัยภายในการกระตุ้นอารมณ์ให้เกิด ความพยายามในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง โดย COM-B เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดวงล้อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behaviour Change Wheel) ที่พัฒนาโดย Michie และคณะ โดยการประเมินสามารถนำมาเป็นหลักในการอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละบริบทสภาพแวดล้อมและนำไปประยุกต์ในการออกแบบกิจกรรม (Intervention Function) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในการหลีกเลี่ยงบุหรี่มือสองที่เป็นส่วนหนึ่งของ Behaviour Change Wheel (Michie, Atkins & West, 2014)

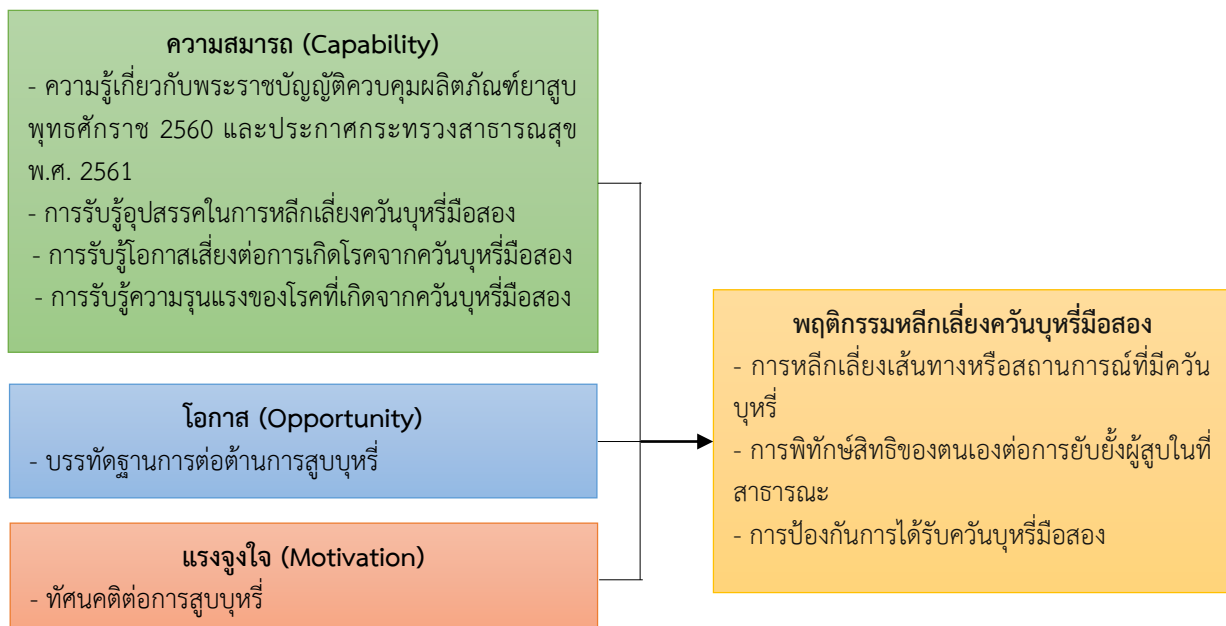
ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีดังกล่าวเป็นกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจพฤติกรรมโดยผู้วิจัยพบทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีตัวแปรที่อาจจะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองคือกลุ่มที่ 1 ความสามารถ (Capability) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพและสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี่ การรับรู้ประโยชน์ของการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง การรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสอง (Phetphoom, Pyeamkleep, & Pongpreecha, 2018) กลุ่มที่ 2 โอกาส (Opportunity) เป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองซึ่งมีการศึกษาด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า บรรทัดฐานของการควบคุมการสูบบุหรี่ของคนในสังคมเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเลิกบุหรี่ของเยาวชน (Suwanwong & Pimthong, 2017) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ตัวแปรกลุ่มที่ 3 แรงจูงใจ (Motivation) ที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองด้วยคือ ทศนคติต่อการสูบบุหรี่ (Usah, Gunvihok, Julasereeku, & Haruhanpong, 2015; Suwanwong & Pimthong, 2017; Wattanawilai & Rakpuangchon, 2018) ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำตัวแปรทั้ง 6 ตัว มาร่วมศึกษาเพื่อหาปัจจัยทำนายพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองซึ่งเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์เพื่อลดโอกาสเสี่ยงได้รับผลกระทบจากสารพิษในควันบุหรี่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันการได้รับควันบุหรี่มือสองต่อไป

วัตถุประสงค์วิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมหลักเสี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมหลักเสี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยสร้างจาก แนวคิด Com-B ซึ่งเป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลจาก วงล้อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (The Behavior Change Wheel) ที่อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยกลุ่มปัจจัยที่ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ความสามารถ (Capability) ปัจจัยภายในบุคคลที่สนับสนุนให้เกิดการ หลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง กลุ่มที่ 2 โอกาส (Opportunity) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงควัน บุหรี่มือสอง และ กลุ่มที่ 3 แรงจูงใจ (Motivation) ปัจจัยภายในการกระตุ้นอารมณ์ให้เกิด ความพยายามในการ หลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ซึ่งภายในอิทธิพลแต่ละปัจจัยจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริม แรงจูงใจ (Motivation) ปัจจัยภายในการกระตุ้นอารมณ์ให้เกิด ความพยายามในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ในขั้นตอนของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Michie, Atkins, & West, 2014) สามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบหาความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์ (Predictive Correlational Research Design) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัย ในเขตดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ไม่มี พฤติกรรมการสูบบุหรี่ หรือเคยสูบแต่เลิกสูบแล้วเป็นเวลา 3 เดือน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัย ในเขต ดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ไม่มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ หรือเคยสูบแต่เลิกสูบแล้วเป็นเวลา 3 เดือน กำหนดขนาดตัวอย่างใช้โปรแกรม G* Power ด้วยหลักการคำนวณของ Cohen (1977) กำหนดค่าเพาเวอร์ (1-β) เท่ากับ 0.95 ค่าอัลฟา (α) เท่ากับ 0.05 จำนวนตัวแปรพยากรณ์เท่ากับ 6 ตัวแปร กำหนดค่าขนาดของอิทธิพล

(Effect Size) โดยใช้ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของผู้ป่วยโรคเรื้อรังในกรุงเทพมหานคร (Thongkanya & Preechawong, 2014) ซึ่งมีค่า $R^2=0.16$ เมื่อคำนวณขนาดของอิทธิพล (Effect Size) $f^2=0.18$ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 123 คน ผู้วิจัย เก็บข้อมูลเพิ่มอีกร้อยละ 30 คิดเป็น 160 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยเลือกจากประชากรที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะและช่วงเวลาตามที่กำหนด ได้แก่ ตลาดนัด ห้างสรรพสินค้า ป้ายรถเมล์หน้ามหาวิทยาลัยในเขตดุสิต ระหว่างช่วงเวลา 17.00-21.00 น. ในช่วงเดือนมีนาคม 2563-กันยายน 2563

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยศึกษาค้นคว้าจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ประวัติการสูบบุหรี่ สมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันในครอบครัวที่สูบบุหรี่ สถานที่ที่รับควันบุหรี่มือสอง เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ โดยเลือกตอบข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของตนเอง

ส่วนที่ 2 แบบวัดความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพุทธศักราช 2560 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2561 เป็นการประเมินความรู้ของผู้ตอบเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพุทธศักราช หมวด 5 การคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ในและหมวด ๗ บทกำหนดโทษ รวมถึงประกาศกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2561 เรื่อง กำหนดประเภทหรือชื่อของสถานที่สาธารณะให้เป็นเขตปลอดบุหรี่ การใช้สัญลักษณ์เขตปลอดบุหรี่ การกำหนดเขตสูบบุหรี่ เป็นแบบวัดความรู้ชนิดเลือกตอบถูกหรือผิด มีจำนวน 26 ข้อ มีคะแนนอยู่ระหว่าง 0 - 26 คะแนน ใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) โดย 0-8 คะแนน แปลว่ามีความรู้ในระดับต่ำ คะแนน 9-17 แปลว่ามีความรู้ในระดับปานกลาง คะแนน 18-26 แปลว่ามีความรู้ในระดับสูง

ส่วนที่ 3 แบบวัดการรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง และการรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสอง เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ “เห็นด้วยมากที่สุด” (4 คะแนน) จนถึง “ไม่เห็นด้วยเลย” (0 คะแนน) ประกอบไปด้วย การรับรู้ประโยชน์ของการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง จำนวน 7 ข้อ การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง จำนวน 7 ข้อ และการรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสอง จำนวน 7 ข้อ รวมทั้งสิ้นจำนวน 21 ข้อ มีคะแนนแต่ละด้านอยู่ระหว่าง 0-28 คะแนน คะแนน ใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) โดย 0-9 คะแนน แปลว่ามีการรับรู้ในระดับต่ำ 10-18 คะแนน แปลว่ามีการรับรู้ในระดับปานกลาง 19-28 คะแนน แปลว่ามีการรับรู้ในระดับสูง

ส่วนที่ 4 แบบวัดทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่ เป็นการประเมินการให้ความหมายทางบวก และทางลบต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของคนในสังคมเช่น ความมีเสน่ห์ ความน่าสนใจ การได้รับการยอมรับในสังคม วัดโดยแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 4 ระดับ “จริงที่สุด” (3 คะแนน) จนถึง “ไม่จริงเลย” (0 คะแนน) มีจำนวน 12 ข้อ มีคะแนนอยู่ระหว่าง 0-36 คะแนน คะแนน ใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) โดย 0-12 คะแนน แปลว่ามีความทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่ในระดับน้อย 13 - 24 คะแนน แปลว่ามีความทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่ในระดับปานกลาง 25-36 คะแนน แปลว่ามีความทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่ในระดับสูง

ส่วนที่ 5 แบบวัดการต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้าง (บรรทัดฐานทางสังคม) เป็นการประเมินการรับรู้ของนักศึกษาที่มีต่อคนรอบข้างต่อการต่อต้านการสูบบุหรี่ หรือหลีกเลี่ยงควันบุหรี่ รวมทั้งการรับรู้ต่อสื่อหรือสังคมในการส่งเสริมสังคมรู้ถึงโทษของบุหรี่ รวมไปถึงการมีกิจกรรมในการรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ วัดโดยแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 4 ระดับ “จริงที่สุด”(3 คะแนน) จนถึง “ไม่จริงเลย” (0 คะแนน) มีจำนวน 6 ข้อ มีคะแนนอยู่ระหว่าง 0-18 คะแนนคะแนน ใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) โดย 0-6 คะแนน แปลว่าต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้างในระดับต่ำ 7-12 คะแนน แปลว่าต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้างในระดับปานกลาง 13-18 คะแนน แปลว่าต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้างในระดับสูง

ส่วนที่ 6 แบบวัดพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองเป็นการวัดการกระทำ หรือการแสดงออกเพื่อไม่ให้ตนเองสัมผัสกับควันบุหรี่ที่ผู้อื่นสูบโดยการหลีกเลี่ยงเส้นทางหรือสถานการณ์ที่มีควันบุหรี่ 5 ข้อ การพิทักษ์สิทธิของตนเองต่อการยับยั้งผู้สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ 3 ข้อ และการป้องกันการได้รับควันบุหรี่มือสองในสถานที่ที่มีควันบุหรี่ 4 ข้อ รวม 12 ข้อ โดยแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 4 ระดับ “ปฏิบัติทุกครั้ง”(3 คะแนน) จนถึง “ไม่เคยปฏิบัติ” (0 คะแนน) มีคะแนนอยู่ระหว่าง 0-36 คะแนนคะแนน ใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) โดย 0-12 คะแนน แปลว่ามีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองในระดับต่ำ 13-24 คะแนน แปลว่ามีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองในระดับปานกลาง 25-36 คะแนน แปลว่ามีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองในระดับสูง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ทำการตรวจสอบเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ด้วย ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เลือกข้อที่ค่า IOC ต่ำกว่า .5 มาปรับปรุงแก้ไขและส่งให้ผู้ทรงพิจารณา ทั้งนี้ภายหลังการแก้ไข ค่า IOC อยู่ระหว่าง .67 – 1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จำนวน 30 คน มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามวัดความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วย KR 20 ได้ค่า .79

2. แบบวัดการรับรู้ประโยชน์ของการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง และการรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสอง แบบวัดทัศนคติต่อการสูบบุหรี่ แบบวัดการรับรู้บรรทัดฐานของการต่อต้านการสูบบุหรี่ และแบบวัดพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสอง ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยตามวิธีสัมประสิทธิ์ของแอลฟาครอนบาคได้ค่า .81, .82, .88, .82, .86 .92 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยดำเนินการหลังได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย นักวิจัยอบรมผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล กระบวนการเก็บข้อมูล ลงพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเวลาที่กำหนด เมื่อพบกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะตามที่กำหนด ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมขอความยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินยอมจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลได้ทั้งหมด 149 ชุด และพบแบบสอบถามที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ 21 ชุด ผู้วิจัยได้แบบสอบถามสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล 128 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพื้นฐานตัวแปรทำนาย และพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาโดยใช้สถิติพรรณนา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2. วิเคราะห์ปัจจัยพยากรณ์พฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษา โดยใช้สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Stepwise Multiple Regression กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

2.1 ทดสอบการแจกแจงปกติ (Normal Distribution) ด้วยกราฟ Normal Q-Q Plot พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีการเรียงตัวใกล้เคียงเส้นตรง นอกจากนี้ ในการศึกษาใช้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งถือว่ามีความมากกว่า 30 ตัวอย่าง ที่การกระจายจะมีแนวโน้มใกล้เคียงกับการกระจายปกติ (Altman & Bland, 1995)

2.2 ทดสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรอิสระ มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับตัวแปรตาม ($F=147.002, P<.001$)

2.3 ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัว (Multicollinearity) ในสมการ โดยทำทดสอบโดยใช้ค่าสถิติ คือ Tolerance มีค่าอยู่ระหว่าง .273-.779 และ ค่า Variance Inflation Factor (VIF) มีค่าอยู่ระหว่าง 1.284 - 5.794

2.4 ทดสอบความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระกัน (autocorrelation outlier) โดยพิจารณาค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.870

2.5 ทดสอบความแปรปรวนคงที่ (Homoscedasticity) โดย โดยพิจารณาจากแผนภาพการกระจาย Scatter Plot พบว่าค่าความคลาดเคลื่อนส่วนใหญ่กระจายอยู่เหนือและใต้ระดับ 0 สรุปว่าค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนเป็นค่าคงที่

จริยธรรมวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากองค์กรหรือบริษัทที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับยาสูบ และดำเนินการขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช เลขที่ KFN-IRB-2019-04 วันที่ 24 ธันวาคม 2562

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากที่สุดถึงร้อยละ 88.70 มีอายุ ต่ำสุด 18 ปี สูงสุด 32 ปี ค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 21.10 ปี กลุ่มตัวอย่างเคยสูบบุหรี่เพียง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 7.30 นอกจากนี้ยังพบว่าเกือบทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง สมาชิกในครอบครัวไม่สูบบุหรี่คิดเป็นร้อยละ 81.46 ส่วนสถานที่ที่กลุ่มตัวอย่างเคยสัมผัสความบุหรี่มือสองมากที่สุดคือตลาดนัด 79.47 รองลงมาคือ ป้ายรถเมล์ ร้านอาหาร และมหาวิทยาลัย คิดเป็นร้อยละ 52.98 39.79 และ 15.89 ตามลำดับ

2. ข้อมูลพื้นฐานของตัวแปรต้นอิสระ

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรต้นอิสระที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	M	SD	แปลผล
ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพุทธศักราช 2560 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2561 (ช่วงคะแนน 0 – 26)	19.71	2.90	สูง
การรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง (ช่วงคะแนน 0 – 28)	21.99	2.70	สูง
การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง (ช่วงคะแนน 0 – 28)	20.92	3.40	สูง
การรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสอง (ช่วงคะแนน 0 – 28)	23.81	2.54	สูง
ทัศนคติต่อการสูบบุหรี่ (ช่วงคะแนน 0 – 36)	28.74	12.00	สูง
บรรทัดฐานในการต่อต้านการสูบบุหรี่ (ช่วงคะแนน 0 – 18)	12.39	3.82	สูง

จากตาราง 1 ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรต้นอิสระที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพุทธศักราช 2560 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2561 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($M = 19.71, SD = 2.90$) การรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($M = 21.99, SD = 2.70$) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสองมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง ($M = 20.92, SD = 3.40$) การรับรู้ความรุนแรงของโรคที่เกิดจากควันบุหรี่มือสองมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($M = 23.81, SD = 2.54$) ทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M = 28.74, SD = 12.00$) บรรทัดฐานในการต่อต้านการสูบบุหรี่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 12.39, SD = 3.82$)

3. พฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษา

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง

พฤติกรรมหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง	M	SD	แปลผล
การหลีกเลี่ยงเส้นทางหรือสถานการณ์ที่มีควันบุหรี่ (0-15คะแนน)	6.54	3.83	ปานกลาง
การพิทักษ์สิทธิของตนเองต่อการยับยั้งผู้สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ (0-9 คะแนน)	4.71	2.41	ปานกลาง
การป้องกันการได้รับควันบุหรี่มือสอง (0 – 12 คะแนน)	3.63	2.22	ต่ำ
พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองภาพรวม (0-36 คะแนน)	14.88	5.90	ปานกลาง

จากตาราง 2 พฤติกรรมหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษาในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 14.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.90 โดยพบว่า การหลีกเลี่ยงเส้นทางหรือสถานการณ์ที่มีควันบุหรี่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($M=6.54$, $SD=3.83$) รองลงมาคือการพิทักษ์สิทธิของตนเองต่อการยับยั้งผู้สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ($M=4.71$, $SD=2.41$) ส่วนการป้องกันการได้รับควันบุหรี่มือสองในสถานที่ที่มีควันบุหรี่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($M=3.63$, $SD=2.22$)

4. ปัจจัยพยากรณ์พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการได้รับควันบุหรี่มือสองของนักศึกษา

ตาราง 2 การวิเคราะห์ตัวแปรพยากรณ์พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองด้วยการถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธี Stepwise Multiple Regression

ตัวแปรพยากรณ์	b	SE _b	β	t	P
(Constant)	-22.894	2.79		-8.203	<.001
การต่อต้านการสูบบุหรี่ของคนรอบข้าง(บรรทัดฐานทางสังคม) (X ₁)	.443	.078	.259	5.709	<.001
การรับรู้ความรุนแรงของบุหรี่มือสอง (X ₂)	.778	.152	.284	5.118	<.001
ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พุทธศักราช ๖ (X ₃)	.806	.095	.332	8.448	<.001
ทัศนคติทางลบต่อการสูบบุหรี่ (X ₄)	-.164	.034	-.169	-4.758	<.001
การรับรู้โอกาสเสี่ยงการเกิดโรคจากควันบุหรี่มือสอง (X ₅)	.571	.175	.246	3.268	.001
การรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง (X ₆)	-.301	.139	-.113	-2.158	.033

R = .929 R² = .863 Adjusted R² = .857

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 6 ตัว เข้าสู่สมการการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ได้แก่ ผลการวิเคราะห์พบตัวแปรอิสระ 6 ตัว สามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ได้ร้อยละ 86 ($R^2=.863$) โดยพบว่าความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพุทธศักราชมีอิทธิพลสูงที่สุด ($\beta=.332$) รองลงมาคือการรับรู้ความรุนแรงของบุหรี่มือสอง ($\beta=.284$) ดังแสดงในตาราง 3 ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง = $-22.894 + .443 (X_1) + .778 (X_2) + .806 (X_3) - .164 (X_4) + .571(X_5) - .301(X_6)$

พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง = $.259 (X_1) + .284 (X_2) + .332 (X_3) - .169 (X_4) + .246(X_5) - .113(X_6)$

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสามารถยืนยันว่าองค์ประกอบของ Com-B (Michie, Atkins, & West, 2014) สามารถอธิบาย พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่ได้ในระดับสูง ($R^2 = .886$) โดยพบว่า ตัวแปรทุกตัวที่นำมาศึกษาสามารถร่วมพยากรณ์พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่ได้ สะท้อนถึงความเกี่ยวข้องของระหว่าง ตัวแปรทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ ความสามารถ โอกาส และ แรงจูงใจมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยด้านความสามารถ (Capability) ประกอบไปด้วย ด้านร่างกาย (Physical) คือ ความสามารถทางด้านร่างกาย และด้านจิตวิทยา (Psychological) ในการศึกษาได้นำปัจจัยความสามารถทางด้านจิตวิทยาคือความรู้ และการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ทั้งนี้การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงบุหรี่มือสองนั้น อาจเกิดจากการที่เมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองตนเองซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่สูบบุหรี่ จึงทำให้บุคคลเกิดการแสดงออกในลักษณะของการพิทักษ์สิทธิของตนเองในการยับยั้งบุคคลที่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ นอกจากนี้การที่บุคคลมีการรับรู้อุปสรรคในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง การรับรู้ความรุนแรงจากการได้รับควันบุหรี่มือสอง และการรับรู้โอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบต่อสุขภาพจากการได้รับควันบุหรี่มือสอง ตัวแปรทั้งสี่ตัวแปรส่งผลให้บุคคลหันเหตนเองไปสู่การมีพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง โดยที่บุคคลจะพยายามแสวงหาแนวทางเพื่อจะปฏิบัติตน เพื่อป้องกันสิ่งคุกคามทางสุขภาพที่อาจจะทำให้เกิดอันตรายต่อตนเอง (Becker & Maiman, 1975; Phetphoom, Pyeamkleep, & Pongpreecha, 2018)

ปัจจัยด้านโอกาส (Opportunity) ประกอบไปด้วย ด้านสถานที่ (Physical) และด้านสังคม (Social) ซึ่งงานวิจัยได้นำโอกาสด้านสังคมคือ การมีปฏิสัมพันธ์ (Interpersonal) กับคนรอบข้าง โดยนำบรรทัดฐาน (Norms) ที่คนรอบข้างใช้เป็นกรอบความคิดเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของคนในสังคม มาศึกษา พบว่าเป็นตัวแปรที่สามารถร่วมอธิบายพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ในสังคมหนึ่งๆ ย่อมมีบรรทัดฐาน หรือสิ่งที่ยึดถือร่วมกันเพื่อนำไปสู่การควบคุมทางสังคม ซึ่งจะทำให้บุคคลไม่กล้ากระทำพฤติกรรมที่นอกกรอบจากบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเรียกว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) (Goode, Erich, 2015) สอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของผู้ปกครอง และการรับรู้เกี่ยวกับการรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ในสังคมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการสัมผัสควันบุหรี่มือสอง (Suthum, Boonshuyar, & Pacheun, 2019) ดังนั้น การขัดเกลาความเชื่อที่คนรอบข้างจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว

ปัจจัยด้านแรงจูงใจ (Motivation) ซึ่งเป็นการกระตุ้นอารมณ์ ความพยายาม ความต้องการที่เป็นแรงกระตุ้นที่จะพฤติกรรมของตนเองผ่านการสะท้อนความคิด (Reflective) เช่น การสะท้อนความคิดตนเองว่าสิ่งใดทำแล้วดีและสิ่งใดทำแล้วไม่ดีต่อตนเอง และเกิดการกระทำเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ซึ่งตัวแปรทัศนคติต่อการสูบบุหรี่ซึ่งเป็นความรู้สึกทางบวกและลบต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของคนในสังคม เช่น ความมีเสน่ห์ ความน่าสนใจ การได้รับการยอมรับในสังคม ทั้งนี้อธิบายได้ว่า การที่บุคคลเกิดความรู้สึกทางบวก และลบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง ในการศึกษาพบว่าหากบุคคลมีทัศนคติต่อการสูบบุหรี่ในทางลบ ก็จะทำให้มีพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองเพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Junnual & Seubsamran (2016) ที่ศึกษาสถานการณ์การสูบบุหรี่ของบุคลากรและนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า ทัศนคติเกี่ยวกับโทษของสูบบุหรี่ และบุคคลในครอบครัวที่สูบบุหรี่ มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ ทั้งนี้ ถึงแม้การศึกษาไม่ได้ศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสอง แต่พฤติกรรมทั้งสองประเภท นั้นมีความคล้ายคลึงกัน ในแง่ของการหลีกเลี่ยงต่อต้านควันบุหรี่ในแง่ของการสัมผัส และการแสพโดยตรง

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมพฤติกรรมในการหลีกเลี่ยงควันบุหรี่มือสองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สถาบันการศึกษา ควรนำปัจจัยทั้ง 3 กลุ่มได้แก่การพัฒนาความสามารถ (Capability) การสร้างโอกาส (Opportunity) และการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการป้องกันควันบุหรี่มือสองให้กับกลุ่มนักศึกษาในสถาบัน เช่น การข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์

ยาสูบพุทธศักราช ความรุนแรงและโอกาสเสี่ยงต่อสุขภาพของบุหรืมือสอง การสร้างทัศนคติเชิงลบต่อการสูบบุหรืรวมไปถึงการนำเสนอสื่อในมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างค่านิยมให้แสดงออกถึงการต่อต้านบุคคลที่สูบบุหรืในที่สาธารณะให้กับนักศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าในพฤติกรรมด้านการป้องกันตนเองจากการได้รับควันบุหรืมือสองมีระดับต่ำ ดังนั้นจึงควรให้น้ำหนักความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมเช่น การสร้างทักษะในการสื่อสารเพื่อป้องกันตนเองจากควันบุหรืมือสองเพื่อพัฒนาพฤติกรรมด้านดังกล่าวมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยนี้ได้ข้อมูลพื้นฐานของปัจจัยที่อธิบายองค์ประกอบของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการสัมผัสควันบุหรืมือสองในกลุ่มนักศึกษา ดังนั้นเพื่อให้เกิดการต่อยอด ควรนำตัวแปรทั้ง 3 กลุ่มเป็นตัวกำหนดการสร้างกิจกรรม (Intervention Design) โดยทำการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมต่อพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการควันบุหรืมือสองด้วยแนวคิดวงล้อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behaviour Change Wheel Theory)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายวิชาชีพสุขภาพเพื่อสังคมไทยปลอดบุหรื และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

References

- Becker, M. H. & Maiman L. A. (1975). *The Health Belief Model and and Sick Role Behavior, In the Health Belief Model and Personal Health Behavior*. New Jersey: Chales B. Slack.
- Altman, D. G., & Bland, J. M. (1995). *Statistics Notes: the nNormal Distribution*. BMJ; 310:298, doi: 10.1136/bmj.310.6975.298.
- Best, J. W. (1977). *Research in Education*. (3 rd ed). New Jersey: Prentice hall Inc.
- Cohen, J. (1977). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New York: Academic.
- Goode, Erich (2015), "The Sociology of Deviance", *The Handbook of Deviance*, John Wiley & Sons, Ltd, 1–29, doi:10.1002/9781118701386.
- Junnual, N, & Seubsamran, P. (2016). The Situation of Smoking Behavior among Staff and Students at Ubon Ratchathani University: Smoke Free Ubon Ratchathani University Project. *Journal of Science and Technology, Ubon Ratchathani University*, 18(2), 1-10. (In Thai)
- Lian, T. Y., & Dorotheo, U. (2016). *The Tobacco Control Atlas: ASEAN Region*. Third Edition. Bangkok, Thailand.
- Michie, S., Atkins, L., & West, R. (2014). *The Behaviour Change Wheel: A Guide to Designing Interventions* (1 ed.). Great Britain: Silverback Publishing.
- Nurapak, A., Sombhopcharoen, M., Temsirakunchai, L., & Kengganpanich, M. (2014). Factors Correlated with Assertive Behavior from Second Hand Smoke in Secondary School Students in Bangkok Metropolitan. *Journal of Boromarajonani College of Nursing, Bangkok*, 30(2), 37-47. (In Thai)
- Phetphoom, C., Pyeamkleep, R., & Pongpreecha, B. (2018). Factors Affecting Avoidance Behavior of Secondhand Smoke among Students in the University. *The Public Health Journal of Burapha University*, 13(2), 89-101. (In Thai)

- Sirichotiratana, N. (2016). Impact of Free Trade Agreements on Tobacco Control. *Public Health & Health Laws Journal*, 2(2), 225-242.
- Susi, A. K., Ni Putu Ayu, L. P., Kadek, I. K., & Karina, A. S. (2019). Incidence and Mortality of Cancers Related to Secondhand Smoking in Southeast Asia Countries. *Asian Pac J Cancer Prev*, 20(3), 971-976. DOI: 10.31557/APJCP.2019.20.3.971
- Suthum, K., Boonshuyar, C. & Pacheun, O. (2019). Preventive Behaviors on Secondhand Smoke among Secondary School Pupils, Ratchaburi Province. *Journal of Health Education*, 42(2), 172-183. (In Thai).
- Suwanwong, C., & Pimthong, S. (2017). Factors Affecting Smoking Prevention Behavior among Adolescents: Research Synthesis by Systematic Review. *Journal of Behavioral Science*, 24(1), 63-81. (In Thai).
- Thongkanya, R., & Preechawong, S. (2014). Factors Predicting Second-Hand Smoke Avoidance Behavior in Chronic Illness Patients, Bangkok Metropolis. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 15(2), 331-338. (In Thai)
- Thrasher, J. F., Boado, M., Sebrie, E. M., & Bianco, E. (2009). Smoke-Free Policies and the Social Acceptability of Smoking in Uruguay and Mexico: Findings from the International Tobacco Control Policy Evaluation Project. *Nicotine & Tobacco Research*, 11(6), 591-99. (In Thai)
- Usah, J., Gunvihok, T., Julasreeku, S., Haruhanpong, V. (2015). Meta Synthesis of Preventive Factors for Cigarette Smoking Among Thai Youths. *Disease Control Journal*, 41(4), 271-84. (In Thai)
- Wang, W. L., Herting, J. R., & Tung, Y. Y. (2008). Adolescents' Avoidance of Secondhand Smoke Exposure: Model Testing. *Western Journal of Nursing Research*, 30(7), 836-851.
- Wattanawilai, C., & Rakpuangchon, W. (2018). Smoking Motivation and Non-Smoking Intention among Boy Students with a Smoking Family Member. *The Journal of Faculty of Nursing Burapha University*, 26(1), 20-28. (In Thai)
- World Health Organization. (2009). *WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2009: Implementing Smoke-Free Environment*. Geneva: World Health Organization.